

Підкамінська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат для дітей зі зниженим слухом як феномен у спеціальній освіті України

Успішна соціальна інтеграція дітей з особливими потребами, їх впевненість у своєму майбутньому, зокрема у складній соціально-політичній та економічній ситуації можлива не лише за умови здобуття якісної загальноосвітньої підготовки, але і сучасної професійної освіти, яка відповідає їхнім життєвим прагненням.

Така проблема є особливо актуальною для навчальних закладів для дітей з порушеннями слуху, питанням професійно-трудової підготовки завжди приділялась значна увага в спеціальних школах. Численні дослідження українських сурдопедагогів (В.Засенко, С.Кульбіда, О.Таранченко, М.Ярмаченко та інші) засвідчують можливості осіб з порушеннями слуху опанувати широке коло спеціальностей, зокрема робітничих, та плідно працювати в багатьох галузях народного господарства.

У сучасній системі освіти дітей з порушеннями слуху є навчальні заклади, які володіють значним потенціалом для розробки інноваційних освітніх моделей.

З 2002 року на базі Підкамінської спеціальної школи розпочався всеукраїнській науково-педагогічний експеримент з теми «Поглиблене професійно-трудове навчання як засіб соціалізації дітей з порушенням слуху» (спільний наказу Міністерства освіти і науки та Академії педагогічних наук України № 41/2 від 25.01.2002 р.). Ініціатором та науковим керівником виступив д.пед.н., проф., член-кореспондент НАПН України, директор Інституту спеціальної педагогіки НАПН України В.В. Засенко. Ним розроблено концептуальні основи професійної підготовки учнів з порушенням слуху, здійснено аналіз життєвих планів старшокласників, науково обґрунтовано розширення та впровадження нових профілів професійної підготовки учнів спеціальних шкіл, визначено стратегічні напрями оновлення професійно-трудової підготовки молоді з порушенням слуху.

Основні результати експериментальної роботи, яка тривала протягом семи років, наступні: розроблено концепцію та структуру загальноосвітнього навчального закладу для дітей з порушеннями слуху з інноваційними

технологіями поглибленого професійно-трудового навчання; створено експериментальний навчальний план (затверджений Головним управлінням освіти і науки Львівської облдержадміністрації та погоджений з Департаментом загальної середньої та дошкільної освіти МОН України), авторські програми з трудового навчання і професійної підготовки учнів з профілів: проектування та виготовлення виробів з деревини, проектування та виготовлення виробів з текстильних матеріалів, навчальний курс з основ ринкової економіки, що дає змогу випускникам закладу відкрити власну справу; створено відповідну матеріально-технічну базу (обладнано столярні та швейні майстерні), укомплектовано педагогічний колектив школи.

Результати науково-педагогічного експерименту засвідчили незаперечну актуальність проблеми, водночас, зумовили необхідність продовження пошукової роботи з метою забезпечення проходження учнями школи-інтернату – учасниками експерименту всіх етапів професійної підготовки, що дозволить завершити апробацію теоретичних засад дослідження, навчальних планів та програм, а також дотримання державних вимог підготовки фахівців в системі професійно-технічної освіти (отримання випускниками відповідного документу тощо).

Наступним етапом науково-дослідної роботи став всеукраїнський експеримент «Науково-методичні засади організації професійного навчання дітей з порушеннями слуху в умовах навчально-виховного комплексу» (Наказ Міністерства освіти і науки України від 18.01.2010 р. № 10, наказ Головного управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації від 05.04.2010 р. № 197). Термін проведення: 2010-2014 рр.

Мета експерименту: розробка та апробація системи загальноосвітньої та професійно-технічної підготовки учнів з порушеннями слуху на базі закладу нового типу – спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів, яка надає відповідний рівень професійної освіти.

Варто зупинитися на найважливіших аспектах багаторічної роботи.

На виконання завдань експерименту узагальнено досвід провідних навчальних закладів України та інноваційні педагогічні технології, які успішно застосовуються зарубіжними колегами. В українських спеціальних школах для дітей з особливими потребами, зокрема з порушеннями слуху, традиційно проводиться допрофесійна підготовка з певних спеціальностей. У Підкамінській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті для дітей зі зниженим слухом усталені профілі (столярна і швейна справи) доповнено новим (різьбар по дереву та бересту), який відповідає регіональним культурним особливостям і є цікавим для учнів; розроблено експериментальні навчальні програми. Зазначені профілі дають можливість випускникам працювати на підприємствах різних форм власності, а також створювати власну справу.

Вивчався зарубіжний досвід організації загальноосвітньої підготовки учнів з порушеннями слуху у комплексі із здобуттям професії в умовах спеціального навчального закладу. В усьому світі здобуття професійних навичок у старшій школі давно стало освітньою нормою. В системі навчання дітей з особливими потребами, зокрема з порушеннями слуху, це особливо виправдано. У такому контексті актуальним є досвід Спеціального навчально-виховного центру для глухих і слабочуючих дітей та молоді імені Івана Павла II в м. Любліні (Польща), в якому поєднуються різні ланки освіти: рання допомога, дошкільне, шкільне навчання та професійна підготовка, передбачено функції ресурсного центра для закладів з інклюзивним навчанням, батьків. Учні Центру здобувають професійну освіту у сфері туристичного та готельного бізнесу, при виборі профілів враховано особливості регіонального ринку праці, затребуваність таких фахівців, побажання батьків. У США, Канаді, Німеччині, Чехії, Словаччині та інших країнах при спеціальних школах оснащенні високотехнологічні майстерні (авторемонтні, вироблення меблів тощо), відповідні навчальні кабінети, що створює можливості для здобуття сучасних професій.

У експериментальній роботі враховано особливості організації навчання учнів з порушеннями слуху у професійно-технічних навчальних закладах (навчально-методичне забезпечення, форми і методи роботи, труднощі та шляхи їх подолання); проведено наради на базі професійно-технічних навчальних закладів Львівської області (Львівський професійний ліцей побутового обслуговування; Міжрегіональне вище професійне училище автомобільного транспорту та будівництва; Львівське вище професійне художнє училище; Міжрегіональний центр професійно-технічної освіти художнього моделювання і дизайну).

Концептуальну основу дослідження складають визначені та уточнені в ході експериментальної роботи положення, комплексна реалізація яких забезпечить удосконалення професійного навчання учнів глухих та зі зниженим слухом:

- створення системи загальноосвітньої, професійно-технічної підготовки учнів з порушеннями слуху з відповідним корекційним супроводом на базі спеціального навчального закладу;

- забезпечення наступності професійної підготовки учнів з порушеннями слуху на всіх етапах, що передбачає використання у середніх та старших класах трудової основи, що сформувалася в учнів на початковому етапі (підготовчий, 1-4 класи);

- дотримання практичного, прикладного спрямування викладання основ наук у школах для дітей з порушенням слуху;

- забезпечення наступності між загальноосвітньою та професійною підготовкою, підсилення міжпредметних та внутрішньопредметних зв'язків із врахуванням знань, які формуються на всіх уроках; найбільшу значущість мають різноманітні міжпредметні зв'язки трудового навчання з загальноосвітніми дисциплінами (в школі розроблено та апробовано інтегровані уроки трудового навчання та української мови і літератури, фізики, математики та інших дисциплін);

– системний підхід до корекційної спрямованості навчально-виховного процесу та здобуття професії; єдність процесу навчання основам наук і словесного мовлення, розвитку слухового сприймання, інтенсифікації мовленнєвого спілкування;

– застосування нетрадиційні форми організації професійного навчання школярів (робота на базі майстерень підприємств, навчально-виробничих об'єднань і комплексів тощо);

– посилення уваги до створення педагогічного колективу навчального закладу, який складається з творчих вчителів-дефектологів, спеціалістів у сфері продуктивної праці, профорієнтації, які здатні сформувати у вихованців системні політехнічні знання, спеціальні уміння та навички, розвинути творчі здібності учнів, їх пізнавальні та професійні інтереси (саме такі педагоги працюють у Підкамінській спеціальній школі);

– забезпечення всебічного розвитку особистості, її самореалізації з урахуванням індивідуальних можливостей дитини, що передбачає проведення різноманітних заходів, створення творчих гуртків та проєктів, функціонування постійно діючих виставок дитячих робіт; важливо включати до професійної підготовки елементи дослідження, залучати учнів до творчих пошуків з удосконалення технології виробництва тощо;

– створення широких можливостей для соціалізації учнів спеціальної школи, включення підлітків з обмеженими сенсорними можливостями до спільної творчої діяльності з чуючими однолітками, проведення спільних заходів тощо.

Впровадження зазначених положень сприяє різнобічному розвитку учнів, набуттю соціальних та професійних вмінь і навичок, формуванню мотивації до продовження навчання, розширенню можливостей соціалізації, створенню передумов для інтеграції випускників інтернатних закладів в суспільство.

Координаційну функцію експериментальної роботи виконував відділ інклюзивної освіти та інтернатних закладів Міністерства освіти і науки

України, відділення науково-методичного забезпечення змісту корекційної та інклюзивної освіти Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України, Головне управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації. Вирішенню визначених задач значною мірою сприяла співпраця з професійними навчальними закладами області, центром зайнятості, підприємствами, підтримка з боку місцевої влади, а також міжнародних фондів та громадських організацій, які опікуються проблемами дітей з особливими потребами.

Науковий супровід забезпечувала лабораторія сурдопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, до складу якої входять відомі у сфері спеціальної освіти фахівці (Жук В.В. – завідувач лабораторії, д.пед.н. Таранченко О.М., к.пед.н. Борщевська Л.В., к.пед.н. Шевченко В.М., Литвинова В.В., Федоренко О.М., Максименко Н.Л.). Співробітники лабораторії надають фахові консультації, проводять наради та науково-методичні семінари для педагогів, беруть активну участь у підготовці програм, навчально-методичних матеріалів, що сприяє вирішенню експериментальних завдань з урахуванням сучасних науково-теоретичних підходів та концепцій.

Так, з метою популяризації та апробації результатів дослідження, обговорення найбільш актуальних проблем професійного навчання дітей з порушеннями слуху співробітниками лабораторії та педагогічним колективом школи проведено низку різнопланових заходів, зокрема:

– Науково-методичний семінар «Науково-методичні засади організації професійного навчання дітей з порушеннями слуху в умовах навчально-виховного комплексу» (смт. Підкамінь, 2012 р.), під час якого розглядалися важливі у контексті експерименту питання – сучасний стан навчально-методичного забезпечення освіти дітей з порушеннями слуху, професійне навчання як засіб реабілітації та соціальної адаптації учнів, інноваційні технології навчання у контексті компетентнісного підходу тощо; співorganizаторами заходу виступили: Міністерство освіти і науки України,

Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, Головне управління освіти і науки Львівської облдержадміністрації;

– Круглий стіл «Презентація закладу нового типу – навчально-виховного комплексу «Спеціальна загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів – професійно-технічний навчальний заклад» в рамках XXIII Міжнародної спеціалізованої виставки «Освіта та кар'єра – 2013» (Національний центр ділового та культурного співробітництва «Український дім», м. Київ, 2013 р.);

– Презентація проекту Підкамінської спеціальної загальноосвітньої школи та Львівського коледжу технології і дизайну «Подаруй дітям світ казки» в рамках XVII Всеукраїнської виставки-ярмарку «Стиль-2010» (м. Львів);

– навчальні семінари, робочі зустрічі на базі професійно-технічних навчальних закладів; наради за участю фахівців Навчально-методичного центру професійно-технічної освіти Львівської області тощо.

Матеріали експерименту неодноразово презентувалися на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, семінарах, освітніх виставках; опубліковано низку статей у наукових та методичних виданнях.

Варто підкреслити, що співпраця з навчальним закладом такого рівня, як Підкамінська спеціальна школа-інтернат, має суттєве значення для вирішення питань дослідження лабораторії сурдопедагогіки, апробації наукових підходів на основі узагальнення досвіду роботи педагогічного колективу.

Забезпечення представленого комплексу необхідних умов створило можливості досягнення вагомих результатів експериментальної роботи, зокрема:

– розроблено та апробовано структурно-функціональну модель закладу нового типу – спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I-III ступенів, яка надає відповідний рівень професійної освіти; визначено

завдання, форми та методи роботи з професійної підготовки учнів відповідно кожної ланки навчання;

- розроблено експериментальний навчальний план (затверджено Міністерством освіти і науки України); укладено, апробовано та впроваджено адаптовані навчальні програми професійно-технічної підготовки учнів з порушеннями слуху (відповідно до Державного стандарту професійно-технічної освіти за спеціальностями: різьбяр по дереву та бересту, код – 7331.2; столяр, код – 7422.2; кравець, код – 7433.2);

- отримано ліцензію Міністерства освіти і науки України на підготовку на базі закладу фахівців за спеціальностями: різьбяр по дереву та бересту (для хлопців), кравець (для дівчат);

- підготовлено науково-методичний посібник з досвіду професійної підготовки учнів з порушеннями слуху в умовах спеціальної школи-інтернату, основу якого склали визначені теоретичні положення, методичні розробки, актуальна документація, фотоматеріали.

Унікальний досвід Підкамінської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату є перспективним для спеціальної освіти в Україні. Апробована модель спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату, яка надає професійну освіту, може бути використана для удосконалення навчально-реабілітаційної роботи інших спеціальних навчальних закладів України, що сприятиме вирішенню низки нагальних проблем, зокрема, професійної реабілітації, соціальної адаптації, інтеграції в суспільство осіб з порушеннями слуху.

Підбиваючи підсумки, маємо нагоду подякувати педагогічному колективу та керівникам школи, учасникам всеукраїнського науково-педагогічного експерименту, всім з ким працювали та стали справжніми друзями, за спільну працю, взаєморозуміння, високий професіоналізм та компетентність, безцінний досвід у реалізація інноваційних підходів, що забезпечило ефективність пошукової роботи. Зичимо творчих успіхів, наснаги, нових ідей і проєктів, впевнені, що в нас попереду цікаві дослідження, що сприятимуть розвитку спеціальної освіти в Україні.

Націлені розвивати та поглиблювати взаємовигідне співробітництво з навчання дітей з порушеннями слуху з метою ефективного використання вітчизняного та світового досвіду в розбудові демократичної освіти, педагогічної і психологічної наук.